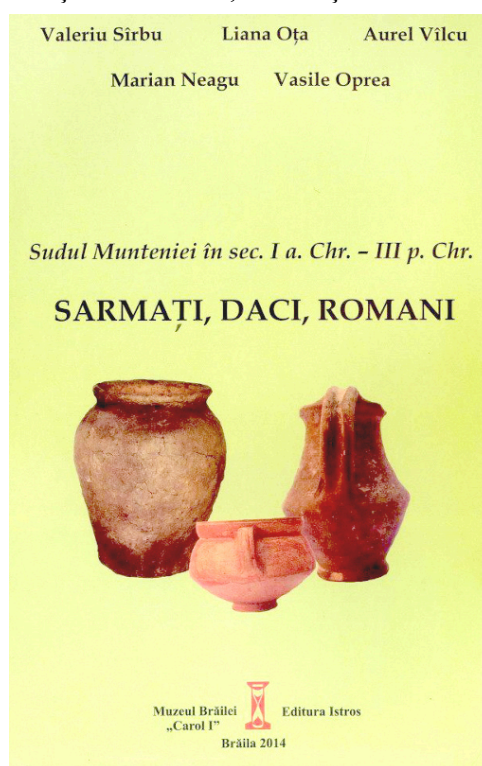

V. SÎRBU, L. OȚA, A. VÎLCU, M. NEAGU, V. OPREA, *Sudul Munteniei în secolele I a. Chr. – III p. Chr. Sarmati, daci, romani*, Editura Istros, Muzeul Brăilei „Carol I”, Brăila 2014, 214 pagini, 53 figuri, ISBN 978-606-654-115-2.

Volumul vernisează deznodământul editorial al unui ambițios proiect colectiv dedicat cercetării antichităților sarmatice, dacice și romane din sudul Munteniei. La realizarea acestui proiect au colaborat nu mai puțin de cinci autori, V. Sîrbu, L. Oța, A. Vîlcu, M. Neagu și V. Oprea (în continuare: V.S., L.O., A.V. M.N. și V.O.), sprijiniți de mulți alți colaboratori cooptați la realizarea materialului ilustrativ și a tehnoredactării. Rezultatele strădaniei lor s-au concretizat în două cataloage de descoperiri și o anexă, toate ridicate la rang de capitole ale monografiei (capitolele II, Va și Vc.1-3 – în total 96 de pagini) și în secțiuni analitice (capitolele I, III, IV, Vb și VI) care numără cu totul *numai* 49 de pagini. Restul monografiei conține un rezumat francez, bibliografie, indici și ilustrație. Dintre cei cinci autori, numai trei (V.S., L.O. și A.V.) au colaborat la redactarea efectivă a contribuțiilor de sinteză. M.N. și V.O. și-au adus unele contribuții doar în secțiunile documentare. Alternarea secțiunilor analitice cu cele documentare nu este poate inspirată și trădează caracterul nesistematizat și discontinuu al ansamblului.

În introducerea lucrării (p. 8), V.S. deplânge dificultatea dezvoltării unor proiecte de cercetare viguroase: „printre cel mai des întâlnite piedici în calea unei analize, fie ea de detaliu sau de ansamblu, se numără *inexistența unui program coerent de cercetări sistematice centrat pe problema prezenței sarmaților în Muntenia* (s.n.) ...”. Afirmarea surprinde, deoarece, un astfel de program a fost demarat tocmai de către L.O. și V.S. prin publicarea acum șase ani a volumului *Sarmații din județul Brăila* (Oța, Sîrbu 2009). Colaborarea dintre cei doi autori se conturează tot mai ferm ca o tentativă de realizare a unui corpus al tuturor descoperirilor sarmatice din Muntenia. Metoda aleasă inițial a fost aceea a repertoriului județean. Noua lucrare, *Sudul Munteniei...*, se abate însă de la măsura pasului anterior sub două aspecte. Pe de o parte, sub eticheta generalizantă „sudul Munteniei” se ascunde repertorierea descoperirilor sarmatice din trei județe: Teleorman, Călărași și Ialomița. Din „sudul Munteniei” lipsesc deocamdată județele Giurgiu și Ilfov, probabil viitoare prilejuri de redactare a unei noi monografii! Important este că proiectul merge mai departe. Pe de altă parte, noua monografie nu se rezumă doar la sarmați, ci anunță încă din titlu abordarea prezenței dacilor și a romanilor în sudul Munteniei.

Totuși, miezul documentar și analitic al volumului *Sudul Munteniei...* este format din antichitățile sarmatice, la care se mai adaugă și repertoriul descoperirilor monetare din cele trei județele amintite. Repertorii ale vestigiilor „dacice”/ „geto-dacice”/ „getice”, ale importurilor sau ale oricăror descoperiri „romane”, altele decât monedele, lipsesc din ambițiosul volum. Un titlu onest ar fi trebuit să conțină „Călărași”, „Ialomița” și „Teleorman” și nu „sarmați, daci, romani”. Croită după măsura județelor actuale, monografia ni se dezvăluie ca o șubredă și nesistematică înjghebare a trei discursuri inegal susținute documentar și prea puțin armonizate între ele despre: (1) istoria și cultura „geto-dacilor” din secolele I a.Chr. – I p.Chr. (cap. I, autor: V.S.), (2) dezbaterile descoperirilor sarmatice din trei județe dunărene (cap. III-IV, autori: V.S. și L.O.) și (3) dezbaterile descoperirilor numismatice datate secolele I a.Chr. – III p.Chr. din aceleași circumscripții administrative (cap. V.b, autor: A.V.). Valoarea euristică a oricăror concluzii este compromisă de lipsa de unitate spațială a demersului, dar și de documentarea cu totul parțială și neuniformă a problematicii anunțate în titlu. În aceste condiții, justificarea noii monografii rezidă în așternerea încă unei asize copertate în *curricula* autorilor.

Prezaritatea abordărilor este oglindită nu numai de caracterul dezechilibrat al aparatului documentar, ci mai ales de conținutul secțiunilor analitice. V.S. subscrie la teza depopulărilor întreprinse de autoritățile romane din Moesia pe malul stâng al Dunării de Jos (Vulpe 1960, 317-318 pe baza informațiilor din Strabo VII 3. 10, dar și CIL XIV 3068, un izvor uitat de autor), în ciuda unor indicii arheologice și conjuncturale contrare (Babeș 1975,

139; Babeș 1979, 17; Nestor 1950, 95; Spânu 2006, 301-302, fig. 4/4; Preda 1986, 64-65 ș.a.) și ele trecute cu vederea de autor. Din imaginea zugrăvită de V.S. ar reieși că prin *istoricele* depopulări, sudul Munteniei ar fi fost golit de populație, iar în acest vid au pătruns sarmații. Trebuie subliniat că acest scenariu nu se întemeiază pe o examinare critică a datelor arheologice, ci pe adeziunea autorului la o dogmă savantă întemeiată pe știri literare. Totodată, deplina îmbrățișare a scenariului unor depopulări masive face inutilă orice referire la comunitățile non-sarmatice din Muntenia secolelor II-III: acestea pur și simplu, nu ar mai fi existat! Discursul lui V.S. despre comunitățile locale (daci/geți/geto-daci) (p. 9-14) se încheie brusc la finele secolului I p. Chr. Profilul cultural al comunităților non-sarmatice din secolele II-III avea să fie de-abia amintit la p. 163 (o retușare de ultim moment introdusă de L.O.). Deși este consacrată în literatura de specialitate, noțiunea „Chilia-Militari” (Bichir 1980 ș.a.) nu a fost amintită nici măcar o dată în monografie! De fapt, un discurs sistematic despre etnii și expresii culturale altele decât cele sarmatice este absent în cuprinsul lucrării.

Un alt aspect omis este acela al castrelor romane. Cele de la Târgșor, Drajna, Mălăiești, Filipești sau Pietroasele ieșeau oricum din discuție, deoarece se află prin alte județe decât cele vizate, dar Limesul Transalutan traversează totuși Teleromanul! Despre castrele de aici (Gresia, Roșiorii de Vede, Băneasa I și II, Putineiu, Flămânda – cf. Bogdan Cătănicu 1997, 61-91), despre stadiul cunoașterii lor, despre datarea și rolul lor sau, măcar, despre umila lor existență, autorii nu ne împărtășesc nimic.

Din structura lucrării lipsește o evocare critică a stadiului actual al cercetării prezenței sarmatice în Muntenia. Pentru realizarea ei, trebuiau depășite însă granițele județene. În viziunea autorilor (L.O. și V.S.), pătrunderea sarmatică în județele de la Dunărea de Jos s-ar fi realizat în două „valuri”. Primul, sincron întemeierii provinciei Dacia, s-ar fi desfășurat sub strict control roman. Autorii nu au evocat (sau criticat) acele argumente arheologice (puține, dar deloc neglijabile !) care indică o pătrundere sarmatică în cursul secolului I p.Chr. în Muntenia (Harhoiu 1993; Babeș 1999), pentru a nu aminti teoria (fie ea depășită sau exagerată) a unui „imperiu sarmatic” la Dunărea de Jos în secolul I a. Chr. (Harmatta 1950) sau știrile din vremea lui Augustus datorate lui Ovidiu, *Tristia*, II 191-198, III 10. 5!

Al doilea val al pătrunderii sarmatice în Muntenia s-ar data la sfârșitul secolului al II-lea și la începutul secolului următor. O sintetizare și o sistematizare a argumentelor arheologice pentru cele două valuri ar fi fost binevenită, cu atât mai mult cu cât, aceste argumente trebuie căutate și în descoperiri din afara județelor Călărași, Ialomița și Teleorman sau chiar din afara Munteniei! În stadiul actual al cercetării, surprinde raritatea indicatorilor cronologici și a asocierilor expresive din descoperirile sarmatice din preajma

Dunării. Repertorierea antichităților sarmatice din cele trei județe a fost conștiincios și detaliat întocmită (la inițiativa și cu efortul principal al L.O.) și constituie unul dintre punctele forte ale monografiei.

Sinteza numismatică (semnată de A.V., p. 144-149) pune în lumină succint dar expresiv, momentele de intensificare a fluxului monetar în sudul Munteniei: importul de tetradrahme thasiene și denari republicani, la începutul și mijlocul secolului I a.Chr. și importul de denari imperiali după sfârșitul secolului I p.Chr. și în cursul secolului al II-lea. Raritatea descoperirilor monetare din secolul I p.Chr. a fost justificată prin aceeași dogmă a depopulărilor, iar pauperitatea numismatică a sudului Munteniei în secolul al III-lea a fost timid explicată prin tulburările care aveau să determine abandonarea Daciei de către autoritățile romane. Problemele atribuirii etnice a descoperirilor numismatice sau a motivelor și mecanismelor răspândirii monedei romane în sudul Munteniei nu au fost dezbătute satisfăcător.

În mod straniu, baza documentară a materialului numismatic a fost divizată în două părți distincte (V.a: p. 135-143 și V.c: p. 150-160) care intercalează secțiunea analitică (V.b: p. 144-149). Practic, un prim repertoriu al tuturor descoperirilor monetare din județele Călărași, Ialomoța și Teleorman, ordonate alfabetic (dar fără descrierea monedelor) a fost dublat de o anexă cuprinzând descrierea acelor tezaure sau monede izolate din sudul Munteniei, datate în secolele I-III și aflate în colecțiile de la MDJ-Călărași, MJI-Slobozia și IA-București. Prin urmare, numai o parte din descoperirile numismatice repertoriate în cap. V.a. dispun și de un catalog sistematic al monedelor conținute în anexa V.c. Această stare de lucruri reflectă felul în care nesistematizarea a devenit normă.

Lacune, precum lipsa evocării descoperirilor Chilia-Militari sau a castrelor teleormănene, nu sunt nici pe departe compensate de efortul depus în redactarea celor 4 (patru!) pagini ale „considerațiilor finale” (p. 161-164) semnate democratic de către cei 3 (trei!) autori ai secțiunilor analitice (L.O., V.S. și A.V.). Problemele interacțiunii și coexistenței dintre cele trei entități care ar fi jucat un rol activ în Muntenia secolelor I-III (daci, sarmați, Imperiu) nu au fost dezvoltate și aprofundate în deplina lor complexitate.

Marea dificultate a realizării unui corpus al descoperirilor (nu numai sarmatice) din Muntenia secolelor I-III este oglindită și de numărul mare al participanților la realizarea materialului ilustrativ al volumului (C. Istrate, G. Dobre, M. Nicolăescu, G. Ducman: desene; V.S., V. Parnic, G. Stoica, S. Oța, G. Nica: fotografii; V.S., D. Smasnov, A. Vîlcu, L.O., S. Pandrea: planșe). Mai precis, 13 persoane au colaborat la realizarea celor 53 de planșe – o medie de circa 4 planșe *per* persoană. Trebuie atrasă însă atenția că multe dintre materiale nu au fost reproduse după original, ci după ilustrațiile din literatura mai veche (exemple în pl. 1-5, 8, 11-17 ș.a.). Prin urmare, mulți dintre autorii

ilustrațiilor își meritau recunoștința pentru îndemânarea cu care au folosit scannerul, o practică încetățenită în realizarea grabnică a multor sinteze arheologice recente. În aceste condiții, afirmația cu iz acuzator a lui V.S., potrivit căreia „experiența noastră ne-a dovedit că există, în numeroase cazuri, serioase neconcordanțe între publicații și realitatea din teren, ca să nu mai amintim erorile de desenare” (p. 7) este peremptorie. Ea ar fi trebuit însoțită de precizări suplimentare și detaliate, reunite într-un inexistent capitol al criticii cercetării anterioare. Extrem de puține materiale au fost reproduse prin noi desene, autorii preferând fotografierea mai rapidă, dar și mai inexactă sub aspectul deformărilor perspective și al scării. Ilustrației arheologice i se poate reproșa nu numai lipsa de unitate stilistică, ci mai ales marea varietate a scârilor la care au fost reproduse obiectele. De exemplu, oglinzile cu tamga din fig. 18/10a-b, fig. 19/7 și fig. 29/3 au fost reproduse la scări dintre cele mai diverse (1/1,36, 1/0,73, și respectiv 1/1,78), prima prin fotografie ilizibilă (prea întunecată) și desen cu hașură punctată, a II-a numai prin desen cu hașură punctată, iar cea de a III-a prin desen de linie (fără hașură). De la „mersul la piese” proclamat și lăudat la p. 7 și până la documentarea sistematică și profesionistă a materialelor ar mai fi fost necesari câțiva pași. Pe de altă parte, trebuie remarcată calitatea fotografică a reproducerii monedelor (fig. 41-51).

La rândul lor, hărțile înfățișând Muntenia (fig. 52-53) sunt incomplete. Au fost cartate exclusiv descoperirile sarmatice din Ialomița, Călărași și Teleorman, nu și din Brăila, Buzău, Ilfov, Giurgiu, Prahova ș.a. Limitele județene, atât de relevante pentru metodologia adoptată, lipsesc din cele două hărți. Nici vestigiile pretraianice dacice/getice evocate de V.S. în cap. I sau cele post-traianice de tip Chilia-Militari nu au fost cartate. În schimb, castrele romane de pe limesul Alutan și Transalutan, de pe limesul Moesic sau cele din nordul Munteniei au fost consecvent marcate cu simboluri (carouri negre) mai mari decât cele alese pentru descoperirile sarmatice. Supradimensionarea acestor carouri nu scuză însă omiterea în cuprinsul lucrării a oricărei dezbateri a sistemului defensiv roman din Muntenia.

Eforturile reale și binevenite depuse de L.O. pentru problema sarmatică și de A.V. pentru problema numismatică își pierd din relevanță prin contopirea lor într-un ansamblu infirm din punct de vedere metodologic și conceptual. Una dintre condițiile succesului unui proiect de cercetare arheologică ambițioasă o constituie munca în colectiv. Cealaltă condiție este însă coordonarea inspirată și creativă a aceluia colectiv către un deznodământ încununat de distincție profesionistă. Pentru o astfel de coordonare, numai spiritul antreprenorial nu este suficient, ci, mai presus de orice, este necesară o viziune analitică cuprinzătoare și o metodologie critică temeinic sistematizată și uniform aplicată. Aceste deziderate nu au fost atinse. Un *grafitti* de pe fațada unui imobil din strada *11 iunie* din București (l-am remarcat în data de 12 iunie

2015) conține o întrebare: „DE CE ȚI-E FRICĂ MAI MULT?” și un răspuns: „DE BINE!”. Replica definește viziunea după care a fost coordonat volumul *Sudul Munteniei...*

Daniel Spânu

Literatura citată

- Babeș 1975 – M. Babeș, *Problèmes de la chronologie de la culture geto-dace à la lumière des fouilles de Cîrlomănești*, Dacia 19, 1975, 125-139.
- Babeș 1979 – M. Babeș, *Le stade actuelle des recherches sur la culture geto-dace à son époque de développement maximum (Ier siècle av.n.è.- Ier siècle n.è.)*, Dacia 23, 1979, 5-19.
- Babeș 1999 – M. Babeș, *Ein Tamga-Zeichen aus der dakischen Siedlung von Ocnîța (Buridava)*, în: N. Boroffka, T. Soroceanu (ed.), *Transilvanica. Archäologische Untersuchungen zur älteren Geschichte des Südöstlichen Mitteleuropa. Gedenkschrift für K. Horedt*, Rahden 1999, 223-238.
- Bichir 1980 – G. Bichir, *Chronologie et datation de la civilisation Militari-Chilia*, Dacia 24, 1980, 157-180.
- Bogdan Cătănicu 1997 – I. Bogdan Cătănicu, *Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului Roman, sec. I-III p. Chr.*, Alexandria 1997.
- Harhoiu 1993 – R. Harhoiu, „Tezaurul” de la Buzău-1941, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 44,1, 1993, 41-52.
- Harmatta 1950 – Harmatta J., *Studies on the History of the Sarmatians*, Magyar-Görög tanulmányok, Budapest, 30, 1950.
- Nestor 1950 – I. Nestor, *Raport sumar asupra campaniei de săpături arheologice de la Zimnicea*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 1, 2, 1950, 93-120.
- Oța, Sîrbu 2009 – L. Oța, V. Sîrbu, *Sarmații din județul Brăila*, Brăila 2009.
- Preda 1986 – C. Preda, *Geto-dacii din bazinul Oltului inferior. Dava de la Sprîncenata*, București 1986.
- Spânu 2006 – D. Spânu, *Anthropomorphe Darstellungen auf den reliefverzierten Bechern von Zimnicea. Beiträge zur Ikonographie und Mythologie des vorrömischen Dakien*, Dacia 50, 2006, 297-322.
- Vulpe 1960 – R. Vulpe, *Les Gètes de la rive gauche du bas Danube et les Romains*, Dacia 4, 1960, 309-332.